

Situació actual i actuacions per a les races autòctones a Catalunya

El desenvolupament de la producció ramadera a Catalunya ha comportat una modificació dels sistemes productius deslligant la ramaderia del territori.

D'altra banda, la recerca de la competitivitat de les explotacions amb l'obtenció d'unes rendes més elevades ha anat lligada a la utilització de races més productives capaces de respondre eficaçment a les millores d'alimentació i maneig.

Les races autòctones, molt adaptades al territori, però menys productives, no hi tenen cabuda en aquests sistemes de producció i, per això, han estat desplaçades i reduïdes a efectius testimonials o totalment eliminades, com és el cas del **porc vigatà**.

Malgrat això, les races autòctones tenen encara uns grans valors, i no solament pel que representen de record viu per a la nostra història i cultura. Les races autòctones pertanyen, generalment, a troncs genètics molt allunyats de les races industrials i, per tant, són dipòsit d'una diversitat genètica que cal preservar.

Encara més, en el sentit estrictament productiu, les races millorades, d'elevades produccions, exigeixen també unes excel·lents condicions de maneig i alimentació per demostrar les seves qualitats i, en ambients no tan favorables, o no rendeixen econòmicament o, fins i tot, són incapaces de sobreviure. Les races autòctones representen la millor possibilitat per a l'aprofitament econòmic de recursos de baixa qualitat o terrenys de menys productivitat.

En ser explotades majoritàriament en règim extensiu, en pastoreig, constitueixen la base ideal per a l'establiment i la preservació de sistemes sostenibles de producció ramadera, i contribueixen de forma destacada al manteniment d'ecosistemes de gran valor paisatgístic i ecològic.

Per últim, encara que no menys important, cal remarcar la qualitat dels productes que es poden obtenir de la seva explotació, els quals presenten valors diferencials que els poden permetre d'obtenir un preu superior que faci possible la seva explotació econòmica.

Ovella Ripollesa./ FOTÓ: Ramon Bach (ANCRI)

Un dels problemes que es presenten per a obtenir aquesta valoració de les races autòctones és el seu escàs nombre d'efectius, que no permet una adequada comercialització dels productes i que, en molts casos, determina una consanguinitat tan elevada que porta a la degeneració i la desaparició de la població.

Per tot això, les administracions de tots els països realitzen actuacions adreçades a la preservació d'aquestes races i a la recerca de sistemes que en permetin la rendibilitat per evitar que quedin reduïdes a efectius testimonials on la congelació d'embrions sigui l'única possibilitat de preservació. Com a races lligades a un territori, una cultura i un tipus d'explotació, cal impulsar la rendibilitat d'aquestes explotacions perquè, elles mateixes, siguin la garantia de supervivència de la raça.

A Catalunya, amb independència de les espècies avícoles (gallines, coloms i oques) que mereixen un article propi, podem trobar les següents races autòctones, incloses al Catàleg de la FAO i reconegudes com a tals en el Catàleg de Races Autòctones d'Espanya.

ÈQUIDS: Ase Català i Cavall Hispà-Bretó o Bretó Ceretà.

VAQUÍ: Bruna dels Pirineus, Vaca de l'Albera i Pallaresa.

OVÍ: Ripollesa, Xisqueta, Aranosa.

CABRUM: Cabra Blanca o de Rasquera.

No totes aquestes races es troben a la mateixa situació. Les ovelles Ripollesa i Xisqueta i la vaca Bruna dels Pirineus tenen uns efectius suficients i s'integren en explotacions competitives. Altres, com la Vaca Pallaresa, fins i tot es dubta de la seva recuperació. A totes elles, però, s'adrecen programes específics, adaptats a les diferents circumstàncies i amb l'objectiu comú de procurar el manteniment i, fins i tot, l'expansió de la raça, i l'obtenció de beneficis per als productors que optin per la seva explotació.

Les actuacions de suport es fonamenten en la realització d'estudis i programes de conservació i millora en conveni amb la UAB, la promoció de les associacions de ramaders i dels llibres genealògics del bestiar i la valoració dels productes mitjançant la promoció de les denominacions específiques i de qualitat.

RAÇA ASININA CATALANA

Aquesta raça autòctona catalana ja s'esmenta en algun escrit de l'època dels romans. Actualment, es descriu com un ase de gran talla, amb extremitats robustes i gran harmoniositat, molt ben preparat per a la realització de treballs durs en temps i esforç, noble i vivaç. Exhibeix

Ovella Xisqueta. / FOTO: Jordi Jordana (UAB)

un pelatge negre, amb decoloracions blanquinoses a la panxa, part interna de les extremitats i al musell, al voltant dels ulls i la base de les orelles. Les seves característiques el fan apte com animal de treball, adequat en turisme rural, neteja de boscos i molt apreciat per a la millora d'altres races de rucs.

El desembre del 2000, els criadors d'aquesta raça eren 33 i el cens d'animals vius era de 206, desglossats de la següent manera: 118 femelles adultes, 49 mascles adults i 39 pollins (14 mascles i 25 femelles); per tant, és una raça en perill d'extinció, que cal protegir i mantenir.

El manteniment de la puresa de les races equines ha estat encarregat al Ministeri de Defensa, per mitjà de la Jefatura de Cría Caballar. Tot i que els guarans eren hostes habituals de les parades de sementals, no existia un registre dels animals ni es portava a terme cap actuació de valoració, selecció i millora de la raça. El DARP, amb la participació dels ramaders integrats a l'AFRAC i l'inestimable col·laboració de la Facultat de Veterinària de la UAB, ha treballat en l'establiment de les característiques de la raça fins que,enguany, s'ha publicat l'ordre de creació del Llibre Genealògic de la Raça Asinina Catalana i la Resolució que el reglamenta. (Ordre ARP/78/2002, de 14 de març, i Resolució ARP/680/2002, de 26 de març, respectivament).

Des del Departament de Ciència Animal i dels Aliments de la UAB, en compliment del conveni establert amb el DARP, es porta la direcció i la gestió del Programa de conservació d'aquesta raça, i enguany es duran a terme estudis de tipus filogenètic amb la finalitat d'entroncar la raça catalana amb altres races de l'Estat espanyol.

A més, la unitat de Reproducció de la Facultat de

Veterinària de la UAB ha obtingut, del Ministeri d'Agricultura, Pesca i Alimentació, l'aprovació i el finançament d'un projecte d'investigació per a l'estudi de l'activitat seminal dels guarans i del cicle reproductiu de les femelles d'aquesta raça.

VACA BRUNA DELS PIRINEUS

La vaca Bruna dels Pirineus és una raça rústica, bona pasturadora i constitueix una de les poblacions bovines més significatives de la ramaderia de Catalunya, molt adaptada a zones de muntanya i explotada bàsicament per a la producció de carn. El color de la seva capa és el que dona nom a la raça.

La zona d'origen recent són els Pirineus Catalans, essent la seva zona d'expansió els Pirineus i Prepirineus de Catalunya. El cens aproximat és de 30.000 vaques de més de 2 anys. Hi ha, a més, un gran nombre d'animals creuats, amb un percentatge elevat de sang d'aquesta raça.

El 24 d'agost de 1990 es va publicar al DOCG l'ordre de creació del Llibre Genealògic de la raça, que està gestionat per la Federació de la Bruna dels Pirineus (FEBRUPI), com a entitat col·laboradora oficial per a aquesta gestió.

En base al conveni de col·laboració DARP/UAB, actualment s'està portant un registre informàtic de les dades del control de rendiments, la qualificació morfològica de la raça, la seva avaluació genètica, etc.

A més, ha estat elaborada una pàgina web, amb informació especialitzada de la raça, que es troba a la següent adreça: http://quiro.uab.es/bruna_pirineus

Aquesta raça constitueix la base de la denominació específica de carn VEDELLA DELS PIRINEUS CATALANS.

VACA DE L'ALBERA

Es tracta d'una vaca de mida petita, que viu al bosc de la zona de l'Albera en règim de total llibertat. La raça és molt rústica, molt ben adaptada al fred i a les adversitats del temps, apreciada en la neteja de boscos i d'aptitud càrnia, malgrat que el seu rendiment carni, atès el creixement lent i la seva petita mida, no és remarcable.

Tradicionalment, s'han distingit dues varietats: la negra o de l'Albera i la de color palla o Fagina.

Al llarg dels darrers anys han estat realitzats diversos estudis en col·laboració amb diverses entitats (Universitat, SEMEGA). En l'actualitat està signat un conveni amb la UAB per aprofundir en el coneixement d'aquesta raça i les seves possibilitats de millora i explotació econòmica.

Mitjançant aquest conveni de col·laboració establert entre el DARP i la UAB, s'ha pogut estudiar aquesta població que pertany a una única explotació ramadera del municipi d'Espolla a l'Alt Empordà. En el recompte realitzat durant l'any 2001 es van poder distingir 109 vaques de la varietat negra i 44 de fagines, si bé aquestes dades són provisionals i hi ha animals que no s'han pogut veure en les esquellades (reunió anual dels animals per a recollir les cries de l'any) realitzades. Aquests estudis abasten altres aspectes com ara la descripció morfològica dels animals, el sistema de producció, l'anàlisi de la diversitat mitjançant microsatèl·lits, etc.

El coneixement morfològic dels individus de la raça i les diferències entre ells ha de permetre establir clarament el prototipus racial i les línies de millora que constitueixen el Llibre Genealògic d'aquesta raça.

VACA PALLARESA

Al llarg dels darrers anys s'ha plantejat el dubte, per la seva escassetat, de si encara era possible trobar animals d'aquesta raça a casa nostra. El nombre de representats actuals de la raça, localitzats, és de 20 o 30 animals, pertanyents a un sol ramat, ubicat a la zona de la vall Farrera. La seva situació és, per tant, crítica.

Per tal d'intentar-ne la preservació, l'any 2001 es van començar les actuacions a l'empara del conveni

Ase Català . / FOTO: Jordi Jordana (UAB)

amb la UAB sobre aquesta raça, localitzada en un indret tant concret del Pirineu lleidatà.

Es tracta d'una vaca amb capa de color blanc, de mida mitjana, d'aptitud càrnia, i el seu producte és el vedell obtingut de l'encreuament amb races més especialitzades. El seu creuament, a partir del segle XIX, amb animals de Parda Alpina importats de Suïssa va ser la base de l'actual raça Bruna dels Pirineus.

Les actuacions que s'estan portant a terme s'adrecen a la localització de nous exemplars i l'estudi dels coneguts per determinar la situació actual i les possibilitats de recuperació de la raça per a elaborar-ne el Programa de Recuperació i Conservació, a la vegada que s'estan establint els paràmetres per a caracteritzar i tipificar la raça.

OVELLA RIPOLLESA

És la raça autòctona més difosa i amb més cens a Catalunya -uns 70.000 caps- localitzada a les comarques del Ripollès, el Berguedà, la Cerdanya, el Solsonès, Osona, la Garrotxa, l'Alt Empordà, el Baix Empordà, el Gironès, la Selva, el Vallès Oriental i el Vallès Occidental, en producció semiextensiva.

Es tracta d'un oví de proporcions allargades, de mida mitjana a gran, de color marró o negre al cap i les extremitats, i amb excel·lents qualitats per a la producció de carn; s'obté un xai

amb canals d'alta qualitat, amb un grau d'engreixament molt apreciat en el mercat nacional.

L'estàndard racial oficial va ser publicat al DOGC l'1 de març de 1991. Al 1987 es va fundar l'Associació Nacional de Criadors d'Oví de Raça Ripollesa (ANCRI) i al 1989 es va iniciar el programa de control de produccions en col·laboració amb la UAB, el DARP i l'ESAB (Escola Superior d'Agricultura de Barcelona).

Actualment, en base al conveni de col·laboració DARP-UAB, s'està estudiant la situació productiva, i es porta a terme el Control de Produccions, assegurant el manteniment de la infraestructura i del pla de funcionament de la nau pilot per a la cria i el testatge de sementals de la raça; es col·labora en el manteniment del llibre genealògic i en la qualificació i el registre dels animals amb la finalitat d'ampliar el nombre d'animals inscrits i sotmesos al control de produccions; i està posat en marxa un sistema d'avaluació genètica dels exemplars en testatge i dels ramats de ripollesa.

OVELLA XISQUETA

La xisqueta és una ovella de format mitjà a petit, d'aspecte robust amb aptitud càrnia, i capa de color blanc amb taques negres al cap i part distal de les extremitats.

El major nucli de la raça es troba a la zona nord del Pallars Jussà, i hi ha

Situació actual i actuacions per a les races autòctones a Catalunya

Vaca Bruna dels Pirineus. / FOTO: Eduard Torres (DARP)

també nuclis importants al Pallars Sobirà i l'Alta Ribagorça. Dels estudis realitzats a aquestes comarques, se'n desprèn que el cens aproximat de femelles reproductores està al voltant de 45.000 caps, repartits en 110 explotacions, algunes de les quals mantenen també animals d'altres races.

Durant els anys 2000 i 2001, en base al conveni de col·laboració DARP/UAB, s'han realitzat estudis de l'estat actual de la raça, establint els censos, la mitjana d'animals per explotacions, la continuïtat d'aquestes explotacions i s'han establert les actuacions necessàries per dur a terme el programa de conservació, gestió i millora de la raça. S'ha procedit a la presa de mesures morfològiques per a caracteritzar la població, en vistes a una propera publicació del Llibre Genealògic.

Enguany, s'han creat comissions avaluadores per a fer el seguiment dels ramats i establir el nucli fundacional de xisqueta, i s'iniciaran les anàlisis laboratorials de marcadors d'ADN de tipus microsatèl·lit per a caracteritzar genèticament la raça.

Com a norma general, conscients que, sense la participació i la implicació total dels ramaders, res no es pot aconseguir, en tots els casos es promou i impulsa la constitució i el funcionament de les agrupacions de productors, tant per a la gestió dels llibres genealògics, com els reconeix la UE, com per a la realització d'actuacions conjuntes de control i millora de la raça o per a la promoció i la comercialització dels seus productes. ¶

Servei de Producció Ramadera

Nova sèrie sobre les races ramaderes autòctones a la secció "Fitxa"

En aquest número de *Catalunya Rural i Agrària*, la secció "Fitxa", que es pot trobar a les pàgines 41 i 42, inicia una nova sèrie sobre les races ramaderes autòctones de Catalunya. El primer capítol està dedicat a la Vaca de l'Albera.

L'ACUDIT, per Pere Trabal

